

Турияниця І.А.
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

КАЛІНІНГРАДСЬКИЙ ЕКСКЛАВ: СУЧАСНІ БЕЗПЕКОВІ ПРОБЛЕМИ ЛИТОВСЬКО-РОСІЙСЬКОГО СУСІДСТВА ТА ЗАСОБИ ЇХНЬОГО ВИРІШЕННЯ.

Проблема, підважена у статті, розглядається з ретроспективного та актуального підходів. З моменту відновлення незалежності та узяття політичного курсу на «повернення до Європи» Литовська республіка, дистанціюючись від колишньої радянської імперії, узялася за справу подолання негативного впливу сусідства з посткомуністичною Росією. Калінінградський ексклав (частина Східної Пруссії), приєднаний до СРСР у якості області РФ після Другої світової війни, має, як показується у статті, особливе значення серед факторів, котрі створюють вразливість для системи безпеки Литви, усього балтійського регіону та східного флангу НАТО. У статті розкрито, яким чином осмислюються і вимірюються можливі небезпеки «ризикованого» сусідства з російським форпостом на Балтиці. Серед них ми виділяємо вразливості геополітичні та військово-стратегічні, зокрема проблема так зв. Сувалкського коридору. Виходячи з цього, у публікації пояснюються також актуальні моделі розробки та втілення віктимних заходів для нівелювання та протидії потенційним загрозам у зв'язку з російським «сусідством». Зокрема – зміна режиму перетину території Литви під час прямування громадян РФ до Калінінграду з огляду на обмеження, встановлені санкціями ЄС у зв'язку з агресією проти України та відповідними рішеннями уряду Литви. Теоретичною основою для розв'язання цієї дослідницької проблеми стала теорія ризиків.

Ключові слова: Калінінградський ексклав, Сувалкський коридор, міграційний режим, військові навчання НАТО, безпекові проблеми.

Постановка проблеми. У країнах Балтії, котрі межують з Росією та контролюваною нею Білоруссю чудово розуміють усі ризики та загрози цього сусідства. У якості актуальних наочних прикладів цих загроз можна згадати регулярні «тестування» повітряного простору балтійських країн російськими літаками, маніпулювання постачанням енергоносіїв, що зазнало провалу і викликало давно назрілу зміну стратегії енергетичної політики у масштабах усього ЄС у 2022 р., транспортно-енергетична інфраструктура, Білоруська АЕС, збудована на російські інвестиції біля кордону з Литвою, інформаційна війна тощо. Особливе значення серед факторів вразливості системи безпеки усього балтійського регіону має Калінінградський ексклав. Сухопутні і морські кордони Польщі та країн Балтії є східними межами ЄС та НАТО, тому виклики, з якими вони стикаються мають генералізований характер і зачіпають усю євроатлантичну спільноту.

Гострота потенційних загроз разом з усвідомленням їхнього негативного впливу на безпеку Литви, як і усього балтійського регіону лише посилились в умовах неприхованих погроз кремлівського керівництва ревізувати геополітичну

мапу Європи у відповідності з його неоімперським світобаченням. А російська агресія проти України, котра означала також погіршення параметрів безпекової реальності у Європі у системному її розумінні запустила санкційний режим проти держави-терориста. Він значною мірою зачіпає також комунікацію між Калінінградською обл. та рештою території РФ, а також примушує самим уважним чином ставитися до натяків «експертів» з майданчиків роспропаганди щодо можливості блокування усього балтійського регіону шляхом військової інвазії у так зв. Сувалкському коридорі (*The Suwalki Gap*), на ділянці польсько-литовського кордону між Калінінградом і Білоруссю, який є єдиною сухопутною брамою для подовження зони відповідальності НАТО на територію країн Балтії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З методологічних позицій цілком очевидно, що судження класика теорії ризиків Френка Г. Найта (У-т Айови, США) про те, що «ризик» як «кількість, отримана з виміру» є онтологічно відмінним від невизначеності, цілком застосовне до нашого випадку [1]. Можна стверджувати, що ризик є усвідомленою небезпекою, зміст і вираже-

ність котрої є зрозумілі і мотивують певні заходи адекватної протидії. Можливі ризики «небезпечного» сусідства з російським форпостом на балтійському узбережжі або вже усвідомлені, або постійно осмислюються і вимірюються, одночасно з розробкою та втіленням віктимних заходів для їхнього нівелювання та протидії потенційним загрозам. Теорія ризиків, власне, і націлена на подібний сценарій її практичного застосування.

Ще напередодні першої хвилі розширення НАТО та ЄС на схід після краху комуністичної системи, що означало набуття членства у цих спільнотах країнами Балтії та Центральної Європи, стало зрозумілим, що Калінінградський ексклав стане каменем спотикання. Через це, за висновком Вікторії Топалової (У-т Британської Колумбії, Ванкувер, Канада) постали два основних питання, значення котрих і нині не тільки не зменшилось, але й суттєво посилилось [2]:

1. Впливу членства Литви та Польщі в ЄС на доступ до Калінінградської обл. з основної території РФ і у зворотному напрямку.

2. Виникнення вогнища напруженості навколо Калінінграда в безпосередній близькості від кордону ЄС як результату цієї геополітичної зміни.

Два американських фахівці з геополітики та політичної географії, зокрема в аспекті «бордерлендів» (транскордоння) Александер Дайнер (У-т Канзасу, США) та Джошуа Гаген (У-т Віконсін-Медісон, США) так само поставили у центр уваги динаміку зміни геополітичного статусу регіону у ХХ ст., у т.ч. внаслідок розширення ЄС на схід. Вони стверджують, що Калінінград можна вважати «подвійною» прикордонною зоною, яка одночасно розташована на межі Євросоюзу з Росією, а також фізично відокремлена від Росії. На їхню думку, регіон багато в чому має параметри як анклав, так і ексклаву. І як такий створює унікальний набір проблем для економічного розвитку та міждержавних відносин [3]. На те, що цей ексклав створює серйозні безпекові проблеми дослідники лише натякнули, але надалі не розвинули цієї послілки.

Калінінград, поряд з Москвою та Санкт-Петербургом являв собою складову європейського презентаційного гламуру путінської Росії, а в країнах ЄС, як серед політиків та бізнесменів, так і в науково-експертному середовищі було чимало тих, хто вірив у можливість її трансформації і прагнув розширення співпраці у різних сферах. У т.ч. через використання режиму вільної економічної зони у Калінінградській області. Прихильники цього формату відносин, найшвидше,

були щиро переконані, що економічні інтереси здатні впливати на коригування зовнішньополітичних парадигм. Зокрема Карі Ліугто (директор Пан'європейського ін-ту та професор Школи економіки та бізнес-адміністрування у Турку, Фінляндія), оцінюючи економічний вплив розширення ЄС на Калінінград вважав його відносно скромним, хоча все ще позитивним. Нова особлива економічна зона відіграє, на його думку, важливу роль у майбутньому розвитку ексклаву. Так само Калінінградська обл. відіграватиме особливу роль у майбутньому поступі відносин між ЄС і Росією. Фінський вчений зробив висновок, що регіон є вікном Європи в Росію. А «відкриті вікна» потрібні для створення справжнього партнерства між Росією та ЄС [4, р. 120], у котрого він навіть у 2020 р. вбачав велике майбутнє. Зазначені припущення К. Ліугто викладені у збірці матеріалів, підготовлених російськими та ЄСівськими фахівцями/експертами у 2020 р. щодо використання можливостей Калінінградського ексклаву як майданчика апробації збалансованих моделей співпраці РФ та Євросоюзу. Про те, що цей регіон є ще й викликом безпеці сусідніх країн не згадується.

Проблеми, з котрими стикається Литва у відносинах зі східними сусідами, зокрема у сфері енергетичної безпеки піддавалися вітчизняним політологом і дипломатом Віктором Гарапком (Прикарпатський національний у-т ім. В. Стефаника, Івано-Франківськ) [5], котрий висвітлив аспект пошуку шляхів подолання цієї вразливості і пошуку альтернативних джерел енергопостачання та імпорту енергоносіїв.

Остання інформаційна подія щодо підваженої проблеми – панельна дискусія у Центрі геополітики Кембриджського у-ту (20 вересня 2022 р.) за участю відомих політиків, експертів та вчених Р. Лопати (Комітет національної безпеки і оборони Литви; Вільнюський у-т), генерала С. Піча, екначальника штабу оборони та голови Військового комітету НАТО, д-ра К. Пійрімьяе (Тартуський у-т, Естонія), проф. С. Вольфа (У-т Бірмінгема, Сполучене королівство). Дискутант, рухаючись від ретроспективи до актуального стану проблеми, зосередився на генезі та оцінці ризиків, пов'язаних із Сувальським коридором. З позицій регіональної і стратегічної безпеки значення його лише зросло з початком російської агресії в Україні, котрій передували абсурдні вимоги до НАТО повернутись до лінії його відповідальності станом на 1997 р. Можливе захоплення зазначеного стратегічного коридору здатне серйозно ускладнити військово-стратегічне становище країн Балтії,

залишивши для сполучення з союзниками лише морський і повітряний шляхи. Дуже імовірно визнається наявність в ексклаві тактичної ядерної зброї [6].

Навколо Калінінграда точаться гострі публіцистичні бої, інколи навіть з конотаціями політичної сатири як відповідь на пропагандистські обертони росТВ. При цьому успішно задіюються такі улюблені стилістичні засоби, як історичні екскурси та міфологеми. У Чехії, наприклад, було розпочато збір підписів під петицією щодо ініціювання референдуму про приналежність міста, котре під назвою *Králavec* у 1255 р. було засноване на честь короля Пшемисла Отакара II (1253–1278). Монарх стояв на чолі Тевтонського ордену під час походу до земель пруссів. Логіка автора задуму петиції впливала з того, що місто, засноване на пошану чеського правителя, мало б повернутись до його законного правонаступника – Чехії. Слідуючи прикладові «аргументації» самої Росії щодо Криму та сходу України, «це цілком нормально – зайти на територію чужої держави, оголосити там референдум і потім анексувати територію». Автор петиції висловив упевненість, що Чехія одержала б унікальну можливість збільшити територію та нарешті здобути жаданий століттями вихід до моря, ще й повернувши місту Калінінграду його давню історичну назву. Станом на 8 грудня 2022 р. зазначену петицію підписали вже 20414 осіб [7]. Ця «інформаційна атака» є «зброєю» самої роспропаганди є дотепним контраргументом на російські гібридні загрози у балтійському регіоні.

Постановка мети і завдання. Виходячи з вищенаведеного, можемо констатувати, що науково-експертне середовище оцінювало сусідство Литви з Калінінградським ексклавом РФ не тільки з міркувань генерування викликів безпеці усього балтійського регіону, але і з позицій використання економічних, комунікаційно-транзитних та інших переваг регіону, своєрідним чином «імпортуючи» до Росії європейські цінності ринкового господарства та ліберальної демократії. Попри усю серйозність викладок і розрахунків, не можемо не відзначити деяку наївність тих, хто вірив у можливості ліберальної трансформації путінського режиму. Натомість, ближчими до реальності виявились ті, хто вбачав у Калінінградському ексклаві небезпечне сусідство. Відтак, нашою метою є представлення предметного структурного уявлення про нього, як про виклик безпеці Литви. Досягнення цієї мети передбачає розгляд тих заходів, котрі литовська влада запланувала та реалізовує з

огляду на характер та ступінь усвідомлених загроз сусідства з Калінінградським ексклавом в умовах перетворення російської гібридної війни у неприховані агресивні дії проти незалежної України, що завдало удару по архітектурі усїєї європейської системи безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отже, геополітичні і військово-стратегічні аспекти сусідства Литви й Польщі з Калінінградським регіоном, включно зі згаданою вразливістю Сувалкського коридору усвідомлені не сьогодні і не вчора. Ця проблема має безпосередній вплив на військове планування у НАТО і вироблення можливих сценаріїв протидії цим загрозам у відповідності зі ступенем ризиків. Влітку 2017 р. на території Литви були проведені військові навчання «*Geležinis vilkas 2017*» – «*Залізний вовк 2017*». Вони були складовою частиною навчань «*Saber Strike*», які проходили у країнах Балтії та Польщі за участі бл. 5300 військових з Литви та 10 країн НАТО. Навчання «*Залізний вовк 2017*» були сплановані та організовані Європейським командуванням сухопутних військ США і зосереджувались на тестуванні рівня підготовки передових батальйонів НАТО, якраз нещодавно сформованих та розміщених на території країн східного флангу блоку та покращенні їхньої оперативної сумісності з союзниками. Захід координувався Штабом Міжнародного північно-східного корпусу у Щецині (Польща). Сценарій навчань мав у своїй основі апробацію тактики оборонних дій у районі Сувалкського коридору і мав метою створення умов для безпечного прибуття підрозділів Об'єднаних сил до Литви. Литовські армійські бригади «*Залізний вовк*» та «*Жемайтія*», які, згідно ввідним, діяли на території, частково контрольованій противником, підсилювалися батальйонно-тактичними групами Об'єднаних сил. Піхота США, Великої Британії, Польщі та Румунії на гелікоптерах була доставлена в околиці Сейріджу біля Алітуса. Завданням солдатів було виявлення та знищення блокпостів ворожих сил та створення сприятливих умов для прибуття автомобільним транспортом з сусідньої Польщі союзних підкріплень [8].

Ще одним аспектом сценарію цих навчань було також спеціалізоване оціночне навчання фахівців непрямого впливу «*Довіра 2017*», що проводилось вже 9 рік поспіль й у котрому задіяли понад півдесятка професійних військовослужбовців та волонтерів. Протягом тижня вони проводили інтенсивні зустрічі з населенням території проведення навчань «*Залізний вовк-2017*», інформували про завдання операції та вирішували різні питання

взаємодії. Було здійснено 25 патрулювань місцевості, зокрема й спільне патрулювання з союзниками – військовослужбовцями зі США [8].

Подаючи оцінку проведеним заходам, начальник операцій непрямого впливу Сухопутних військ литовських ЗС та керівник навчань «Довіра 2017» майор Марюс Гележюнас зазначив: «Литовська армія – це активне, сучасне, креативне співтовариство та відкрита для громадськості інституція, для якої критично важлива підтримка населення країни у виконанні поставлених завдань. Приємно бачити чудові приклади взаємодії між цивільним і солдатом під час навчань. Вважаю, що навчання «Довіра» та його географічне розширення, щорічне покращення результатів значною мірою сприяють нарощуванню потенціалу цивільно-військової оборони нашої країни» [8]. Цим було констатовано, що мета навчань «Довіра 2017» щодо вдосконалення ефективної взаємодії армії з цивільним населенням, сприяючи тим самим успішному проведенню військової операції, була досягнута.

Окремої уваги заслуговує припущення щодо розміщення в Калінінградському ексклаві ядерної зброї та виникаючих у зв'язку з цим безпекових викликів. Восени 2022 р. кремлівська верхівка вже кількаразово одержувала попередження не тільки щодо негативних наслідків її застосування у війні з Україною, але й удостоїлася застереження з боку прихильного до неї пекінського керівництва щодо неприпустимості відповідної риторики на офіційному рівні. Тому можна вважати, що натяки про ядерний арсенал у Калінінградській області є радше спробою залякування і нагнітання напруги, аніж реальною загрозою.

Загалом, як литовські відповідальні посадовці, так і представники експертного середовища єдині у думці щодо належної захищеності Литви з боку «ахіллесової п'яти» Сувалкського коридору. Міністр оборони Арвідас Анушаускас заспокоїливо зазначив, що не став би драматизувати ситуацію по двох причинах, котрі, як він саркастично висловився, «наші сусіди – якщо у них, звичайно, все гаразд із головою», так само враховують [9]:

Ні Росія, ні Білорусь не мають таких можливостей, щоб перерізати Сувалкський коридор. Крім того, вони намічно зав'язли в Україні.

Литва є членом НАТО і крім власних національних можливостей вона може спиратися на потенціал усього Північноатлантичного блоку.

Приблизно така сама логіка була заявлена главою Комітету національної безпеки Сейму Литви, відомим експертом Лаурінасом Кашюнасом

російській службі «Голосу Америки». Він наголосив, що можна, звісно, галасувати, робити різні заяви. Але сумнівно, що «мілітаристський сценарій може по-справжньому розглядатися навіть у Кремлі», адже його країна як член НАТО знаходиться «в іншій лізі». Кашюнас зазначив, що у Литві знають про плани підтримки натовської стороною, знають, як діятиме 5-а ст. Статуту НАТО, де йдеться про колективні гарантії, тобто про принцип «усі за одного» [9].

Для Литовської республіки з моменту відновлення її незалежності, а також з огляду на євроінтеграційні та євроатлантичні перспективи доводилось вирішувати питання, пов'язані з транзитом з основної території РФ до Калінінградської області. Напередодні вступу Литви до ЄС на саміті Росія–Євросоюз у Брюсселі 11 листопада 2002 р. було ухвалено Спільну Заяву РФ та Європейського Союзу про транзит між Калінінградською областю та рештою території РФ [10].

Завдання, котрі стояли перед Литвою та євросоюзівською бюрократією, полягали не тільки у забезпеченні режиму свободи пересування та транзиту товарів, але й у перешкоджанні нелегальній імміграції, торгівлі людьми, наркотрафіку, контрабанді та проникненню злочинців і російської агентури. Тому тодішня російська пропозиція щодо встановлення безвізового режиму транзиту громадян та перевізників вантажів була відхилена. Для проїзду автошляхами громадяни РФ повинні мати біометричний паспорт з діючою шенгенською візою. Транзит залізничним транспортом у потягах російського формування можливий за попереднім запитом, який касир «РЖД» при купівлі квитка відправляє до Посольства Литви. У відповідь працівник консульської служби Литви видає 2-разовий дозвіл (*FRTD – Facilitated Rail Transit Document*), що діє 3 місяці, на прямування територією Литви щонайбільше на 6 год. за один проїзд (штатний час прямування потяга бл. 3,5 год.). Громадянам РФ (і тільки їм), які мешкають у Калінінградській обл., але мають тісні зв'язки з основною територією РФ (нерухомість, родини, трудові відносини) і навпаки може бути видано дозвіл (*FTD – Facilitated Transit Document – документ про спрощений транзит*) терміном до 3 р. для багаторазового транзиту територією Литви тривалістю максимум 24 год. після в'їзду. Цей порядок встановлений регулятивним актом Європейської Ради (Council Regulation № 693/2003 of 14 April 2003) [11]. Він наразі залишається у дії в його первинному вигляді, не дивлячись на те, що 6 вересня 2022 р. Єврокомісія

підтримала призупинення спрощеного візового режиму для громадян РФ, а у ніч на 19 вересня 2022 р. Латвія, Литва, Естонія та Польща увели заборону на в'їзд до шенгенської зони через їхні кордони по туристичних візах, виданих третьою країною. Винятки можуть бути зроблені у відповідності з національним законодавством для в'їзду по гуманітарних підставах [12].

Ухвалення санкцій ЄС у зв'язку з російською агресією в Україні поставило на порядок денний день як транзит до Калінінградського ексклаву окремих товарних груп, що потрапили під санкції, так і обслуговування цього транзиту як такого. Четвертий пакет санкцій, рішення про прийняття котрого було опубліковане в Офіційному журналі ЄС 15 березня 2022 р. [13] встановив торгові обмеження щодо імпорту до ЄС продукції чорної металургії, ефект котрих оцінюється у 3 млрд євро втрати експортних надходжень для російських виробників [14]. Імплементация цього рішення була відкладена до 17 червня 2022 р. з заборону у подальшому укладати торгові контракти на постачання в ЄС цих товарів.

У п'ятому пакеті санкцій, про ухвалення котрого офіційне повідомлення з'явилося 8 квітня 2022 р. [15], було передбачено:

Заборону на російські та білоруські автомобільні вантажні перевезення в ЄС, у т. ч. транзитні з винятками для товарів фармацевтичної, медичної, сільськогосподарської та харчової груп, а також для гуманітарних цілей;

Додаткові експортні заборони, що стосуються авіапалива, квантових комп'ютерів та передових напівпровідників, новітньої електроніки, стратегічно важливих механізмів та транспортного обладнання;

Заборону імпорту з Росії деревини, цементу, добрив, морепродуктів та міцного алкоголю.

Напередодні введення в дію цих обмежень на імпорт до ЄС, міністр закордонних справ Литви Габріелюс Ландсбергис після консультацій з Єврокомісією нагадав про наближення дедлайну. 17 червня Залізничі Литви повідомили Калінінградську залізницю, що з 18 червня транзит до та з Калінінградської обл. «великого переліку товарів, які підпадають під європейські санкції» припиняється. За попередніми оцінками губернатора Калінінградської обл. А. Аліханова, це стосується від 40 до 50% усієї номенклатури товарного транзиту: будівельних вантажів, цементу, металів та інших товарів [16].

Глава Литовської держави Гітанас Науседа наголосив на своїй сторінці у *Facebook*, що його

країна не має наміру знімати обмеження на транзит до Калінінградської області підсанкційних вантажів, незважаючи на погрози РФ і буде суворо додержувати режиму обмежень. «Цілком ясно, що Литва повинна та буде застосовувати санкції ЄС. Литва повинна та буде зберігати контроль над товарами, що провозяться через її територію, і про жодні «коридори» не може бути й мови, як не може бути й мови про поступки Росії у відповідь на погрози Кремля», – ось у таких виразах була зроблена публічна заява президента Литви [17].

20 червня 2022 р. тимчасова повірена у справах Литви в Росії Віргінія Умбрасене була викликана до російського МЗС, де їй було заявлено протест через припинення транзиту до Калінінграда санкційних товарів з одночасною вимогою негайного скасування цих рестрикцій як таких, котрі нібито порушують міжнародно-правові зобов'язання Литви, насамперед вже згадану Спільну заяву про транзит від 2002 р. Після цього, традиційно, було вербалізовано погрозу, якщо вантажний транзит до Калінінграда не буде відновлено найближчим часом, «Росія залишає за собою право на дії щодо захисту своїх національних інтересів» [9]. Ці демарші кремлівської дипломатії викликали негайну реакцію союзників Литви. Сполучені Штати заявили про її повну підтримку у суперечці з РФ по питанню транзиту до Калінінграда. Як підкреслив офіційний представник Держдепартаменту США Нед Прайс: «Ми підтримуємо наших союзників НАТО, ми підтримуємо Литву. Наша прихильність до статті 5 Статуту НАТО – постулату про те, що напад на одного означатиме напад на всіх, – непорушна» [9]. Генсек НАТО Єнс Столтенберг заявив, що альянс взаємодіє з Литвою щодо виниклої проблеми: «Ми постійно контактуємо з усіма союзниками по НАТО і, звичайно, з Литвою. Вона раніше цього тижня проінформувала членів альянсу з цього питання» [16].

Наприкінці літа 2022 р. ця проблема набула небувалої гостроти. Кремль продукував і виголошував офіційні заяви про «блокаду» регіону із супутніми погрозами «покарати» Литву. Литовські банки ж відмовилися від проведення відповідних транзакцій, належно додержуючи режиму санкцій. Останній з них *Siauliu bankas* збирався припинити приймати платежі, пов'язані з білоруськими та російськими перевезеннями 1 вересня [18]. Литовське політичне керівництво зайняло стійку позицію і не лише відкидало російські погрози, але й попрякувало ЄСівську бюрократію у непослідовності додержання санкційних обмежень. У зв'язку з цим Єврокомісія

двічі у квітні та липні подавала роз'яснення щодо винятків у застосуванні санкцій під час транзиту територією Литви вантажів з РФ до Калінінградської обл. Служба розслідування фінансових злочинів Литви продублювала у своїх офіційних повідомленнях зазначені у нормативних актах ЄС та роз'ясненнях Єврокомісії винятки, що давало змогу уповноваженому *Siauliu bankas* відновити роботу по обслуговуванню транзакцій російських і білоруських контрагентів. Щоправда, за словами міністра транспорту і комунікацій Литви М. Скуодіса, прийняття кінцевих рішень залежатиме від самих банків [18].

Висновки. У підсумку варто зазначити, що Литва користується усіма великими можливос-

тями, котре надає членство «малої держави» у потужних безпекових та інтегрованих спільнотах типу НАТО та ЄС. Спираючись на ці можливості в умовах серйозних викликів усій системі європейської безпеки, Литва демонструє правильність здійсненого у свій час та успішно реалізованого зовнішньополітичного та безпекового вибору, твердість і безкомпромісність у солідарності із союзниками, у тім числі щодо додержання режиму санкцій. І цим ризики, пов'язані із сусідством з Калінінградським ексклавом не тільки усвідомлюються, але і рішення та кроки, що здійснюються для їхнього нівелювання є вчасними, ефективними та гнучкими.

Список літератури:

1. Knight Frank H. Risk, Uncertainty, and Profit. Boston and New York: Houghton Mifflin Co., The Riverside Press, 1921. URL: https://www.econlib.org/library/Knight/knRUP.html?chapter_num=3#book-reader
2. Topalova V. The Kaliningrad Question: Discourses of Insecurity in the Context of European Integration. In: European Union Studies Association (EUSA). Biennial Conference. 2003 (8th), March 27–29, 2003. Nashville, TN, 2003. URL: <http://aei.pitt.edu/2963/1/166.pdf>
3. Diener A., Hagen J. Geopolitics of the Kaliningrad Exclave and Enclave: Russian and EU Perspectives. In: Eurasian Geography and Economics. 2011. Vol. 52 (4). P. 567–592.
4. Liuhto K. Kaliningrad after the EU enlargement but before the legislative change concerning its special economic zone. In: Kaliningrad 2020: Its future competitiveness and role in the Baltic Sea economic region. P. 91-122. URL: https://www.utu.fi/sites/default/files/media/Liuhto_72005.pdf
5. Гарапко В.Ф. Проблеми нуклеарного енергетичного будівництва та енергетичної безпеки у зовнішній політиці Литви: аспекти відносин зі східними сусідами. В: Соціально-гуманітарний вісник. Збірник наукових праць. Вип. 20. Харків: Наукове товариство «Наука та знання», 2018. С. 113–120.
6. The Geopolitics Kaliningrad. In: Centre for Geopolitics of the University of Cambridge. Providing historically-grounded approaches to enduring geopolitical problems. URL: <https://www.cfg.polis.cam.ac.uk/events/geopolitics-kaliningrad>
7. Petice za vyhlášení referenda o připojení Kaliningradu k České republice. URL: https://www.petice.com/petice_za_vyhlaeni_referenda_o_pipojeni_kaliningradu_k_eske_republice
8. Prie Suvalkų vykstančiose NATO pratybose – «Geležinis vilkas 2017» karinė operacija Skaitykite daugiau: IN: Lietuvos RYTAS. LIETUVOSDIENA. AKTUALIJOS. 2017/06/18. URL: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/aktualijos/2017/06/18/news/prie-suvalku-vykstanciose-nato-pratybose---gelezinis-vilkas-2017-karine-operacija-1716336>
9. Плотникова А. Калининградский транзит: факты и вымыслы. В: Голос Америки. 2022. 22 июнь. URL: <https://www.golosameriki.com/a/kaliningrad-lithuania-experts/6628567.html>
10. СОВМЕСТНОЕ ЗАЯВЛЕНИЕ Российской Федерации и Европейского Союза о транзите между Калининградской областью и остальной территорией Российской Федерации. Брюссель. 11 ноября 2002 г. В: Современная Европа. 2002. № 4. С. 111–113. URL: <http://www.sov-europe.ru/images/pdf/2002/4-2002/summit4-2002.pdf>
11. Council Regulation (EC) No 693/2003 of 14 April 2003 establishing a specific Facilitated Transit Document (FTD), a Facilitated Rail Transit Document (FRTD) and amending the Common Consular Instructions and the Common Manual. In: EU Monitor. URL: <https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j9vvik7mlc3gyxp/vhckn6xwsjty>
12. «Вам тут не раді!»: Естонія, Литва, Латвія та Польща заборонять в'їзд росіянам. В: Телеканал «Прямий». 8 вересня 2022 р. URL: <https://prm.ua/vam-tut-ne-radi-estoniia-lytva-latviia-ta-polshcha-zaboroniat-v-izd-dlia-rosiiian/>
13. COUNCIL REGULATION (EU) 2022/428 of 15 March 2022 amending Regulation (EU) No 833/2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilising the situation in Ukraine. In: Official Journal of the European Union. 15.3.2022. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022R0428>

14. Потери российских экспортеров от запрета на ввоз стальной продукции в ЕС превысят 3 млрд евро – ЕК. В: Финмаркет. 16 марта 2022. URL: <http://www.finmarket.ru/database/news/5677265?fid=86690&sw=%EC%E5%F2%E0%EB%EB&fs=T&ref=AnketaOrg>

15. EU adopts fifth round of sanctions against Russia over its military aggression against Ukraine / Council of the EU. Press release. 8 April 2022. In: European Council. Council of the European Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/04/08/eu-adopts-fifth-round-of-sanctions-against-russia-over-its-military-aggression-against-ukraine/>

16. НАТО контактирует с Литвой по проблеме транзита грузов через ее территорию в Калининградскую область – Столтенберг. 22 июня 2022 г. В: swissinfo.ch. URL: <https://www.swissinfo.ch/rus/международные-новости/нато-контактирует-с-литвой-по-проблеме-транзита-грузов-через-ее-территорию-в-калининградскую-область---столтенберг/47695242>

17. Жодних поступок РФ. Президент Литвы пояснив ситуацію з транзитом у Калининград. В: Фокус. 2022. 25 червня. URL: <https://focus.ua/uk/politics/520181-nikakih-ustupok-rf-prezident-litvy-obyasnil-situaciyu-s-tranzitom-v-kaliningrad>

18. Литва близка к решению проблемы с платежами за Калининградский транзит. В: Lithuanian National Radio and Television. Новости. 2022.08.04. URL: <https://prm.ua/vam-tut-ne-radi-estoniia-lytva-latviia-tapolshcha-zaboroniat-v-izd-dlia-rosiiian/>

Turianytsia I.A. KALININGRAD EXCLAVE: CURRENT SECURITY PROBLEMS OF THE LITHUANIAN-RUSSIAN NEIGHBORHOOD AND MEANS OF THEIR SOLUTION

The problem disclosed in the article is considered from a retrospective and current approach. Since the restoration of independence and taking a political course of «return to Europe», the Republic of Lithuania, distancing itself from the former Soviet empire, has taken up the task of overcoming the negative influence of its neighborhood with post-communist Russia. The Kaliningrad exclave (part of East Prussia), joined to the USSR as a region of the Russian Federation after the Second World War, has, as the article shows, a special importance among the factors that create vulnerability for the security system of Lithuania, the entire Baltic region and the eastern flank of NATO. The article reveals how the possible dangers of a «risky» neighborhood with a Russian outpost in the Baltic are analyzed and measured. Among them, we highlight geopolitical and military-strategic vulnerabilities, in particular the problem of the so-called Suwalki corridor. Based on this, the publication also explains current models of development and implementation of victim measures for leveling and countering potential threats in connection with the Russian «neighborhood». In particular, a change in the regime of crossing the territory of Lithuania during the journey of citizens of the Russian Federation to Kaliningrad in view of the restrictions established by the EU sanctions in connection with the aggression against Ukraine and the corresponding decisions of the Lithuanian government. The theory of risks became the theoretical basis for solving this research problem.

Key words: Kaliningrad exclave, Suwalki corridor, migration regime, NATO military exercises, security problems.